

Langesund Oppbrekningskompani – hva var dette for slags virksomhet?

av

Jan Ragnar Næss

1 Innledning.

Bakgrunnen for denne historien som antas som lite kjent blant folk flest fra Langesund og omegn, er et intervju med min farfar **Christian Næss** fra Langesund.

Intervjuet ble foretatt i 1941 i forbindelse med at min farfar og farmor feiret Gullbryllup i Langesund. Historien om Oppbrekningskompaniet i Langesund er hentet fra en usignert avisartikkel i Langesund Blad.

At Langesund hadde sitt eget opphuggingskompani eller (Oppbrekningskompani) for gamle utrangerte skip er lite omtalt i historiske sammenhenger knyttet til Langesund.

På begynnelsen av 1900 tallet var dette en betydelig virksomhet som skaffet mange arbeidsplasser til byen i en periode da seilskipenes storhetstid definitivt var over.

Vi kan lese i dag om strendene ved Chittagong i Bangladesh og om strender i India hvor utrangerte skip i dag sendes for opphugging. Denne type virksomhet hadde vi i Langesund på begynnelsen av 1900 tallet og frem til 1915.

Historien er blitt til gjennom et samarbeide med Knut Bjerke som har bistått med noe informasjon fra Sjømannsforeningens historiske arkiv.

2 Oppbrekningskompaniet – hva var nå dette?

Virksomheten til Langesund Oppbrekningskompani lå etter det jeg har fått forståelse for på sydsiden av den tomte som Kystlink har disponert for sin passasjertrafikk til Strømstad og Hirtshals og hvor den gamle slippen til "Verkstedet" lå helt opp til 1960 åra.

Hva var nå dette for virksomhet?

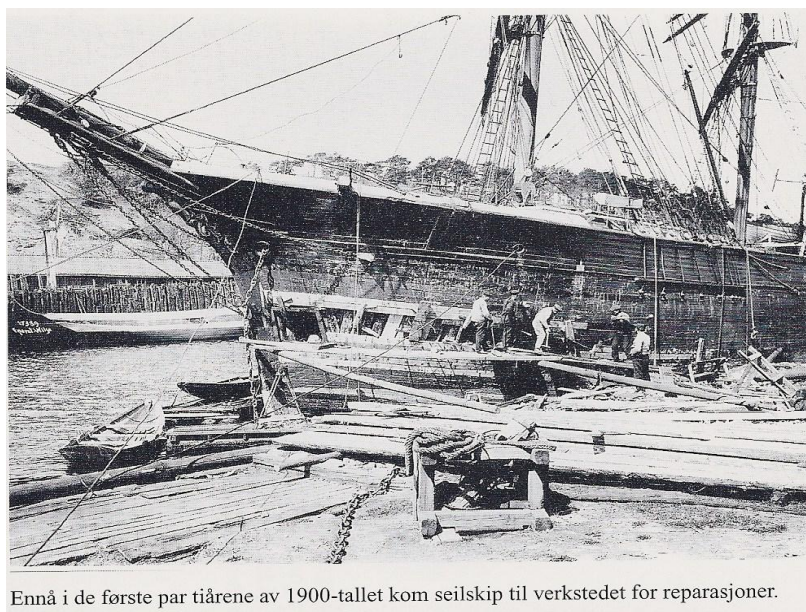
Forretningsideen var enkel. Det var oppkjøp og mottak av utrangerte skip eller nærmest vrak for opphugging. Hensikten var å strippe disse for alt utstyr og materiell samt å brette opp skroget og selge det som var mulig å selge. En noe avansert og spesialisert form for gjenvinning kan en vel nærmest kalle virksomheten på tomte til den gamle slippen.

I tillegg reparerte de gamle skrog og satte dem i sjødyktig stand.

Seilskutetiden var på hell og en rekke gamle skuter var i ferd med å bli sjødyktige.

For de seilskipene som ikke forliste i uvær, var alternativet opphugging eller "stripping".

Selv om skipene ikke var sjødyktige og ikke kunne benyttes i transport av gods lengre, var det mye utstyr om bord som kunne selges og en del kunne repareres og restaureres og benyttes på nytt.

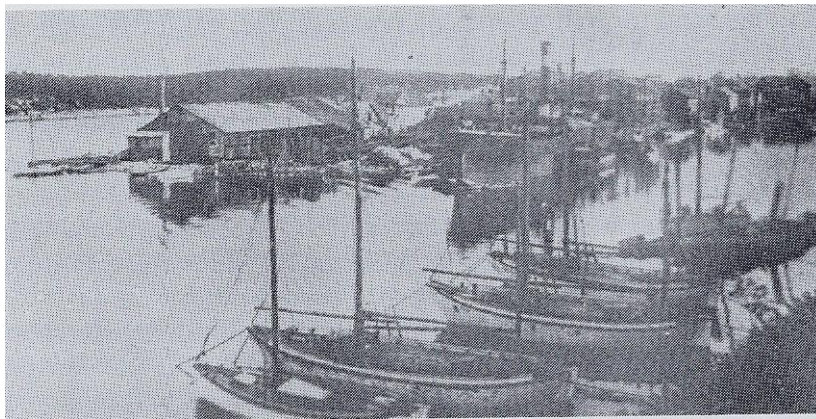
Ennå i de første par tiårene av 1900-tallet kom seilskip til verkstedet for reparasjoner.

Bilde ovenfor er fra reparasjonsarbeider på Smietangen. En kan godt tenke seg at arbeidet på Oppbrekningskompaniets tomt rundt 1910 så likedan ut med arbeidslaget i full sving.

På tomta nord for Smietangen kom de dødsdømte skutene, hvis reiser på alle hav og til nære og fjerne farvann var slutt. Det var vemodige dager for sjøfolkene fra de hvite seils tid.

Men for byens gutter var disse kondemnerte skutene de rene eventyrskip. De gikk "bjørnegang" om bord i skutene etter trossene. De klatret i riggen. Skutene trakk byens gutter til seg som en magnet. De fleste stanset ved fokkeråen eller kanskje ved merserærne. Men ofte var det en og annen modig krabat som dro forbi både bramrå og røylrå og klatret helt opp til fløyknappen, sier Christian Næss i sin beretning om virksomheten på tomta.

Etter hvert ble det mange skuter som ble hugget opp, erindrer Chr. Næss. Jeg tror vi kom opp i 150 000 tonn. Det skaffet mange arbeidsplasser til byen.

Fra verkstedet i 1918. Redningskøyter i opplag.

Bilde fra Smietangen rundt 1918. Dette var 2 år etter at H.P. Jacobsen offisielt hadde overtatt ansvaret for verkstedet og ansatt Ingeniør Tokheim som verkstedsjef. Vi kan tydelig se at et av Jacobsen rederiets dampskip ligge ved verkstedets kai. Oppbrekningskompaniet som lå på nordsiden av dette bilde var nå oppløst og Christian Næss var i arbeide på verkstedet til H.P. Jacobsen.

Verkstedområdet, Langesund
Dette flyfotoet er tatt før 1932. I det året brant nemlig den store hvite bygningen til høyre for maskinverkstedet.

Bildet viser Langesund Mekaniske Verksted fra 1931. Vi ser den omtalte "Smietangen" i front. Oppbrekningsverkstedet lå øverst til venstre på bildet i nærheten av der den gamle slippen lå eller hvor Havneterminalen ligger i dag.

3 Skip som ble hugget opp i Langesund

Kjente skip som endte sine dager for opphugging på slippen i Langesund var:

Barken "Bayard":

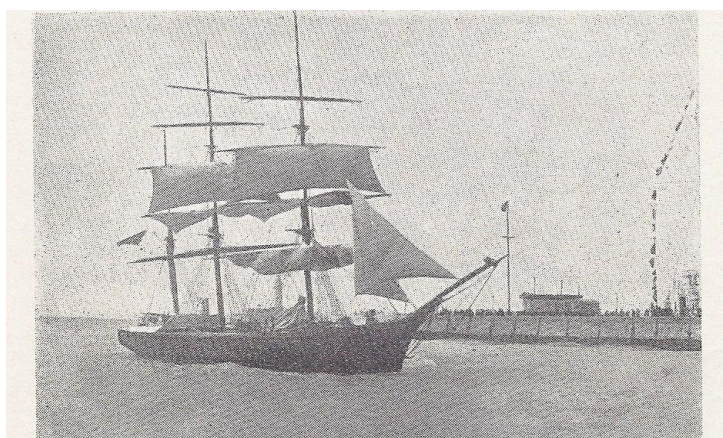

Barken "Ocean" av Langesund:

Barken "Ocean" – Herman Skougaards rederi i Langesund

Barken "Vestfold":

Bark «Vestfold»,

500 tonn, bygd av tre i Tønsberg i 1868, var heimehørende i Tønsberg fra 1869 til 1889. Redere var: fra 1869 Math. Føyn, og fra 1871 Johs. Harbitz. I 1889 ble «Vestfold» solgt til O. Johnsen, Risør, i 1901 til John Halvorsen, Risør, og endelig i 1906 til G. Olsen, Halden. Gikk ut av registret i 1913.

Førere var: fra 1869 Jacobsen, 1875 J. Larsen, 1880 And. Pedersen, 1881 H. Gundersen, 1888 L. Eliassen, 1890 O. M. Larsen, 1902 H. Halvorsen, 1906 Edv. Olsen, og fra 1909 C. W. Olsen.

Andre skip som ble hugget opp forteller Næss var Barkene "Zanak", "Ragna", "Sonora", "Selurka", "Englandine" og "Andres". I tillegg var det koffer, skonnertskip og skonnerter, foruten mindre skip.

Det kombinerte damp og seilskip "Cito", "Thor" og "Falken" endte også sine dager på Langesund Oppbrekningskompanis kai i Langesund.

Det hendte også at vi fikset opp gamle skip og solgte dem. En gang flytta vi riggen fra en skute vi hadde kjøpt til opphugging, over til en havarert bark og fikk denne senere solgt som fartøy i full seildyktig stand, forteller Næss.

Virksomheten til Langesund Oppbrekningskompani må ha gått veldig bra for i skipsregistre over redere i Langesund står Langesund Oppbrekningskompani oppført som eier/reder av Skonnerten "Livlig" fra 1914 til 1917.

Følgende data har vi om skonnerten "Livlig" som ble administrert av Oppbrekningskompaniet:

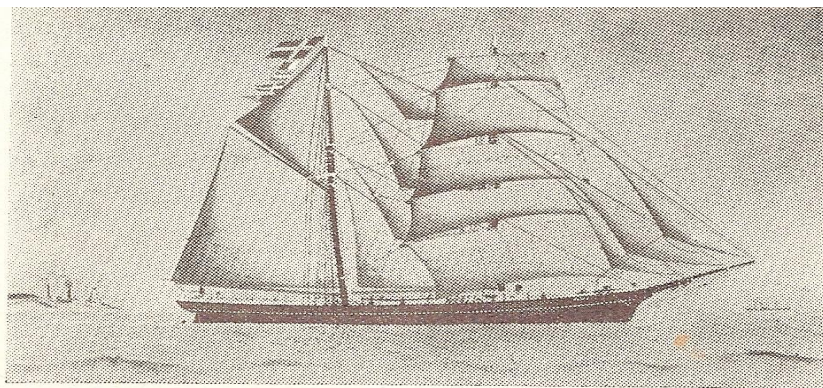
Tidligere navn:	Dos Hermanos
Bygd:	Brake i England i 1872
Størrelse:	276 br. tonn
Redere:	Langesund Oppbrekningssselskap med eiere P. Toldnæs, Chr. Næss og N.A. Nilsen 1914 – 1917.
Skipsførere:	H. Hansen fra 1911 -1916, Chr. Amundsen 1916 – 1917.
Historie:	Skonnerten sprang lekk på reise med trelast fra Fredrikstad til Exmouth høsten 1916. Ankom Göteborg og ble reparert der.

"Livlig" forliste i Leithsfjorden ved St. Abbs Head 6. mars 1917 på reise fra Porsgrunn til W. Hartlepool med props. En mann omkom i forliset.

Jeg har ikke noe bilde av skonnerten "Livlig", men har tatt med et bilde av en skonnert som er noe mindre enn "Livlig", men som er bygget omtrent på samme tid.

Dersom det er noen av Sjømannsforeningens medlemmer eller andre har bilde av skonnerten "Livlig" hadde det vær fint å få tilgang til dette.

Bilde av en skonnerten er vist nedenfor.

Skonnert «Flora»

var bygd av tre i 1874 på Nova Scotia og målte 184 tonn brutto. Den ble innkjøpt til Norge i 1889 under navnet «Pucelle» av P. Ltz. Aas, Drammen, som skiftet navn på den. I 1901 ble den kjøpt av C. L. Larsen, Svelvik, og i 1908 overtatt av Ludvig Larsen i samme by. I 1914 ble den kjøpt av A. Fischer-Hansen, Oslo, og året etter, i september, ble den senket av en ubåt på reise fra Tønsberg til Leith med props.

Førere var: fra 1889 N. Hansen, 1893 Joh. E. Blichfeldt, 1901 C. L. Larsen (som også var reder), 1903 H. A. Larsen, 1914 M. Hansen Roberg og til slutt Julius Larsen.

Skonnerten "Flora" som vist ovenfor var noe mindre enn "Livlig". Skonnerten "Livlig" målte 247 brutto tonn sammenliknet med "Floras" størrelse på 184 brutto tonn.

4 Litt om Næss slekten i Langesund

I forbindelse med å skaffe stoff til historien om Langesund Oppbrekningskompani dukket det opp fra gamle arkiver bilder og omtale av min familie helt tilbake til min tipp oldefar. Han var sjøkaptein **Jens Christian Næss f. 1784 – d. 1830**

Maleri av Sjøkaptein Jens Christian Næss

Sjøkaptein Jens Christian Næss var født ved Natvig i Grimstad og flyttet senere til Langesund hvor familien slo seg ned og hvor slekten har bodd frem til i dag.

En av sønnene til Christian Næss var min oldefar **Peder Næss f. 1821 – d. 1909** bodde i en periode på Roligheten i Porsgrunn, men bosatte seg senere på Skarpenord i Langesund.

Bilder av Tomine og Peder Næss tatt på deres diamantbryllupsdag¹ 27. juni i 1905.

Fra Peder Næss var 15 år og frem til 1850 reiste han til sjøs som styrmann. Senere kjøpte han seg en skonnert og seilte i 4 år på Danmark. Etter at han og Tomine kom tilbake til Langesund i 1858 var han jaktskipper frem til 1885. I en alder av 64 år ga Peder opp sjølivet og nøt sitt otium i Langesund til sin død i 1909.

5 Langesundsmannen Christian Næss som startet Langesund Oppbrekningskompani

En av sønnene til Tomine og Peder Næss var min farfar **Christian Næss f. 1866 – d. 1949²**. Det var han som var med og startet Langesund Oppbrekningskompani. Han startet virksomheten sammen med P.M. Toldnes, Nils A. Nilsen og Hans Jacob Kjærvik.

Christian Næss var utlærd smed og innfødt Langesundsmann. Han var født i 1866 og døde i Langesund i 1949.

Han begynte tidlig å arbeide. I gutte-dagene var han på Halen Gård og gjette kreaturer, seinere var han med sin far og fisket. Han var også en tid på reperbanen på Slåttnes inntil han begynte å gå i smedlære hos daværende smed i Langesund Johannes. O. Hellstrøm.

Han gikk i smedlære i 3,5 år før han kom til smed Thorsen i Porsgrunn. Det var den gang de bygde Porsgrunnsbrua og Næss forteller at de hadde fullt opp å gjøre med smedarbeide på brua. Etter å ha arbeidet i Porsgrunn i 3 år kom Næss tilbake igjen til Langesund og gikk da sammen med Ulrik Feilberg, som da hadde "verven", å bygge en smie på "Smietangen". Dette var den 12. februar 1892.

¹ **Diamantbryllup feires etter 60 års ekteskap**

² **En av sønnene til Christian Næss er min far Erling Næss f. 1918 – d. 2001, gift med Marvel Næss f. 1923 - lever**

At min farfar husket denne datoen så godt, kommer av at det var den dagen den forferdelige stormen kom hvor mange fiskere omkom på Langesunds-bukta. Nordvesten rev av taket på den nyoppførte smia som om det skulle være papp. Det var denne stormen som medførte at Langesund fikk sin egen Rednings-skøyte som ble satt i operativ drift på Langesundsbukta i 1893.

Langesund Oppbrekningskompani ble som tidligere nevnt drevet frem til 1915. Da hadde Skipsreder H.P. Jacobsen i Langesund noen år tidligere sammen med partnere startet Langesund mek. Verksted og Chr. Næss bestemte seg derfor å begynne å arbeide på verkstedet.

Bilde av Anna Magrethe Næss født Tangvald og Christian Næss tatt på deres Gullbryllupsdag³ i 1941.

Kilder til historien:

1. Bakgrunn for denne historien er et avisutklipp fra Langesund Blad i 1941. Avisartikkelen er ikke signert, men er basert på samtaler med min farfar i forbindelse med feiring av hans gullbryllup i 1941,
2. Offentlige bilder fra Langesund og seileskutebilder fra Sjømannsforeningens arkiv.
3. Slektsdokumenter fra familien Næss i Langesund.
4. Fra Langesunds Historie av Jac. Lund-Tangen
5. Våre seilskuter – Bind III – Brevik Historielag

³ Gullbryllup feires etter 50 års ekteskap